

Monika Kadłubowska, Ewelina Bąk, Jolanta Kolonko

Katedra Pielęgniarstwa, Wydział Nauk o Zdrowiu Akademii Techniczno-Humanistycznej
w Bielsku-Białej

Wiedza pielęgniarek na temat choroby cukrzycowej i uczestnictwo w szkoleniach z zakresu diabetologii

The knowledge nurses about diabetes mellitus and participation in training the course on diabetology

Adres do korespondencji:

Monika Kadłubowska
ul. Topolowa 64,
34-100 Wadowice
tel.: 606 233 122
e-mail: mka75@o2.pl

STRESZCZENIE

Wstęp. W ciągu ostatnich lat obserwuje się systematyczny wzrost liczby nowych zachorowań na cukrzycę. Przewiduje się, że do 2010 roku na cukrzycę będzie chorować na świecie około 300 milionów osób [12]. Cukrzyca prowadzi do wielu powikłań: retinopatii, neuropatii, nefropatii [13, 14]. Jest to wielki problem XXI wieku, ponieważ obniża jakość życia chorych i zwiększa koszty leczenia [15]. Ustawiczne kształcenie pielęgniarek wpłynie na jakość opieki nad pacjentem z chorobą cukrzycową i spowolni proces powstawania powikłań oraz obniży koszty leczenia.

Cel pracy. Poznanie wiedzy pielęgniarek na temat cukrzycy oraz ustalenie, czy respondentki podnoszą swoje kwalifikacje zawodowe w zakresie diabetologii.

Materiał i metody. W ramach badań prowadzonych metodą sondażu diagnostycznego zastosowano technikę ankietową. Badania przeprowadzono od listopada 2007 roku do stycznia 2008 roku wśród 60 pielęgniarek pracujących w Szpitalu Wojewódzkim w Bielsku-Białej.

Wyniki: Uzyskane w badaniach empirycznych rezultaty pozwalają stwierdzić, że wiedza pielęgniarek na temat choroby cukrzycowej jest niewystarczająca.

Mała dostępność materiałów, koszty związane ze szkoleniami to podstawowe powody, które nie motywują pielęgniarek do działań edukacyjnych.

Problemy Pielęgniarstwa 2008; 16 (3): 293–298

Słowa kluczowe: cukrzyca, wiedza, pielęgniarki

ABSTRACT

Introduction. During the last years systematical increases of new patients with diabetes mellitus. It is forecasted that until 2010 year in the whole world will be ill on diabetes over 300 millions of persons [12]. Most patients were prevalence of diabetes complications: retinopathy, nephropathy, and neuropathy [13, 14]. It is a serious problem in the XXI century, because of a lower quality of life and big economical problem [15]. Constant education of nurse will effect quality of custody over patient with diabetes and process of generation of complication will decrease as well as cost of treatment will lower.

Aim of the study. To get the information what is the knowledge of nurses about diabetes and find out if respondents getting higher level of knowledge about diabetes.

Material and methods. The study was conducted with the method of a diagnostic survey and a questionnaire technique was adopted. The research was conducted among 60 nurses from Hospital in Bielsko-Biala during the time November 2007–January 2008.

Results: The results of empirical study allow to claim that there is no good enough knowledge nurses about diabetes and it is scarce independently on practice of work. Small availability of material, cost related it with training those are basic causes which do not motivate nurses for educational operations.

Nursing Topics 2008; 16 (3): 293–298

Key words: diabetes, knowledge, nurses

Wstęp

Edukacja diabetologiczna w szerokim znaczeniu (skierowana do personelu medycznego, chorego z cukrzycą, jego rodziny i środowiska, społeczności lokalnej) jest kluczem do osiągnięcia sukcesu w terapii cukrzycy. Zespół edukacyjny pracujący z chorymi z cukrzycą i ich rodzinami powinien korzystać z najnowszych zdobyczy wiedzy medycznej. Warunkiem tego jest ciągłe i systematyczne kształcenie i doksztalcanie, wymiana doświadczeń oraz prowadzenie badań naukowych [1]. Pielęgniarka z racji wykonywanego zawodu jest osobą, która najczęściej przebywa przy łóżku chorego i do jej obowiązków należy między innymi podejmowanie działań edukacyjnych. Aby to było możliwe, sama musi posiadać niezbędną i aktualną wiedzę na temat cukrzycy, a jej działania muszą być ukierunkowane na osiągnięcie założonych celów edukacyjnych [2]. Stałym i bardzo ważnym elementem leczenia cukrzycy jest edukacja chorego [3]. Zakres wiedzy na temat choroby wpływa na świadomość pacjenta i jego zaangażowanie w proces leczenia [4]. Najważniejszą częścią opieki powinno być kształcenie pacjenta w zakresie samodzielnego prowadzenia leczenia. Na świecie wprowadzane są programy, które obejmują między innymi szkolenia personelu medycznego w zakresie standardów opieki, zazwyczaj świadczonej przez pielęgniarki. W Polsce szkolenia podyplomowe pielęgniarek i położnych w zakresie pielęgniarstwa diabetologicznego ograniczają się do kursów doksztalcających [5]. Każda pielęgniarka ma obowiązek przejęcia odpowiedzialności za własny rozwój zawodowy i kształcenie w celu poprawy jakości wykonywanych zadań w zakresie praktyki pielęgniarstwa [6]. Pielęgniarka, kładąc nacisk na zdobywanie nowych umiejętności zawodowych oraz aktualizowanie swojej wiedzy, spełnia wymogi kształcenia permanentnego, które jest procesem ciągłym, trwającym nieprzerwanie i ustawicznym [7]. Tylko dzięki takiemu podejściu jej rozwój ma harmonijny przebieg, a pielęgniarka może pełnić wiele funkcji: edukatora, klinicysty, badacza, menedżera, źródła opinii i informacji, innowatora [8].

Cel pracy

Celem niniejszej pracy było określenie ogólnej wiedzy pielęgniarek na temat cukrzycy, analiza poziomu

wiedzy dotyczącej norm glikemii zgodnej z najnowszymi wytycznymi oraz badań diagnostycznych wykonywanych w rozpoznaniu i prowadzeniu cukrzycy, a także określenie zainteresowania pielęgniarek szkoleniami diabetologicznymi.

Materiał i metody

W pracy wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego z zastosowaniem techniki ankietowej. Jako narzędzie badawcze zastosowano kwestionariusz ankiety własnej konstrukcji, zawierający 17 pytań o kafeteriach zamkniętych oraz 3 pytania otwarte, pozwalające na swobodę wypowiedzi. Pytania kwestionariuszowe dotyczyły: wiedzy ogólnej dotyczącej cukrzycy; wiedzy pielęgniarek na temat: samokontroli prowadzonej przez pacjenta, powikłań w chorobie cukrzycowej, norm glikemii i badania hemoglobiny glikowanej (HbA_{1c}), znajomości treści Karty Identyfikacyjnej chorego na chorobę cukrzycową, uczestnictwa w szkoleniach z zakresu diabetologii.

W celu określenia stopnia wiedzy respondentek na temat cukrzycy wykorzystano skalę pięciopunktową szacunkową (graficzną), dającą możliwość przeprowadzenia porównań interindywidualnych.

Najwyższą liczbę punktów (5) otrzymały te respondentki, które określiły poprawnie 15 pytań kwestionariuszowych (75%); 4 punkty — 14 (70%) prawidłowych odpowiedzi oceniono jako dobry poziom wiedzy respondentek na temat cukrzycy. Wiedza dostateczna to według tej skali 3 punkty, czyli 13 (65%) dobrych odpowiedzi; niski poziom wiedzy — 2 punkty — to 12 (60%) poprawnych zakreśleń, natomiast 1 punkt otrzymały te respondentki, które zaznaczyły tylko 11 i mniej prawidłowych odpowiedzi na pytania kwestionariuszowe (55% i mniej).

Badania przeprowadzono w Szpitalu Wojewódzkim w Bielsku-Białej w okresie od listopada 2007 do stycznia 2008 na: Oddziale Wewnętrznym — liczba zatrudnionych pielęgniarek 20 (ankietowanych 100%), Oddziale Chirurgii Ogólnej i Naczyniowej — liczba zatrudnionych pielęgniarek 22 (ankietowanych 91%) oraz na Oddziale Stacji Dializ — liczba zatrudnionych pielęgniarek 25 (ankietowanych 80%).

Ogółem uzyskano 60 prawidłowo wypełnionych kwestionariuszy ankiety, co stanowi 89,5% badanej grupy. Staż pracy badanych respondentek wynosił od 2 do 29 lat.

Tabela 1. Wiedza pielęgniarek na temat cukrzycy z uwzględnieniem poszczególnych oddziałów
Table 1. Knowledge of nurses about the diabetes including particularly wards

Pytanie zawarte w kwestionariuszu	Oddział Wewnętrzny i Diabetologiczny n = 20		Oddział Chirurgii Ogólnej i Naczyniowej n = 20		Stacja Dializ n = 20	
	Odp. poprawna	Odp. niepoprawna	Odp. poprawna	Odp. niepoprawna	Odp. poprawna	Odp. niepoprawna
Występowanie cukrzycy typu 1	18	2	17	3	20	0
Funkcja insuliny	20	0	18	2	20	0
Antagoniści insuliny	19	1	13	7	20	0
Miejsce wchłaniania insuliny	19	1	17	3	3	17
Prawidłowe wartości glikemii	19	1	13	7	18	2
Miejsce wstrzyknięć mieszanek insulinowych	18	2	17	3	5	15
Znajomość insulin długodziałających	19	1	16	4	20	0
Pomiar glukozy przy dwóch wstrzyknięciach insuliny	14	6	4	16	5	15
Dodatkowy pomiar glukozy	19	1	20	0	16	4
Prawidłowy BMI	19	1	17	3	20	0
Dieta — kcal	20	0	16	4	20	0
IG	19	1	17	3	20	0
Karta identyfikacyjna	12	8	4	16	6	14
Znajomość treści karty identyfikacyjnej	12	8	4	16	6	14
HbA _{1c}	19	1	20	0	20	0
Powikłania cukrzycy	19	1	20	0	20	0
Algorytm leczenia	15	5	15	5	8	12
Uczestnictwo w szkoleniach	9	11	4	16	4	16

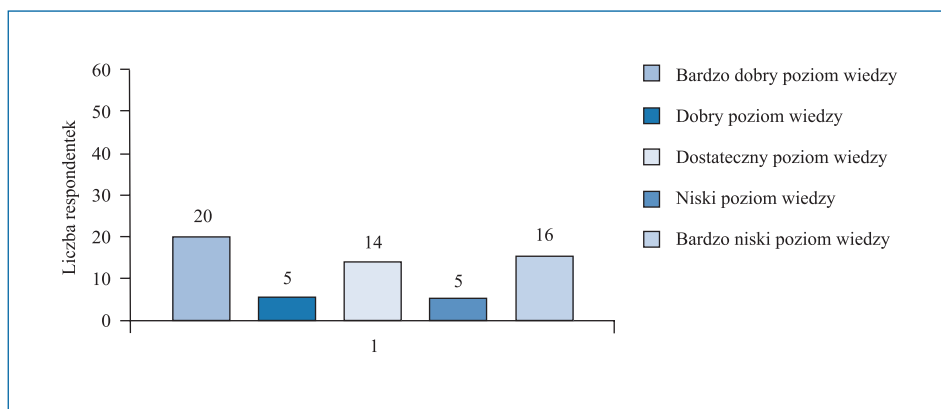
Źródło: badania własne

Wyniki badań

Pielęgniarka, z racji specyfiki swojego zawodu oraz konieczności holistycznego podejścia do pacjenta, powinna posiadać aktualną wiedzę z zakresu pielęgniarstwa, popartą najnowszymi badaniami naukowymi. Warunkuje to prawidłową opiekę na wysokim poziomie. Niestety, w świetle przeprowadzonych badań sytuacja nie przedstawia się zadowalająco.

Wiedza ogólna na temat cukrzycy różni się na poszczególnych oddziałach (tab. 1); największą wiedzę posiadają pielęgniarki pracujące na Oddziale Wewnętrznym, następnie na Oddziale Chirurgii Ogólnej i Naczyniowej, natomiast na samym końcu plasują się pielęgniarki z Oddziału Stacji Dializ.

Bardzo dobry poziom wiedzy — 5 punktów w skali szacunkowej, uzyskało 20 respondentek (33,3%). Dobry poziom wiedzy — 4 punkty, posiada 5 pielęgniarek

Rycina 1. Wiedza ogólna respondentek na temat cukrzycy (n = 60). Źródło: badania własne

Figure 1. Nurses level of the knowledge about diabetes

(8,4%). Dostateczny poziom wiedzy — 3 punkty, uzyskało 14 ankietowanych osób (23,3%). Niski poziom wiedzy — 2 punkty, wykazuje 5 respondentek (8,4%). Bardzo niski poziom wiedzy na temat cukrzycy — 1 punkt, posiada 16 pielęgniarek (26,6%) (ryc. 1).

Spośród wszystkich ankietowanych tylko 5 osób wypełniło całkowicie poprawnie cały kwestionariusz. Były to 4 pielęgniarki pracujące na Oddziale Wewnętrznym, w tym pielęgniarka oddziałowa oraz 1 pielęgniarka z Oddziału Stacji Dializ, pełniąca również funkcję pielęgniarki oddziałowej.

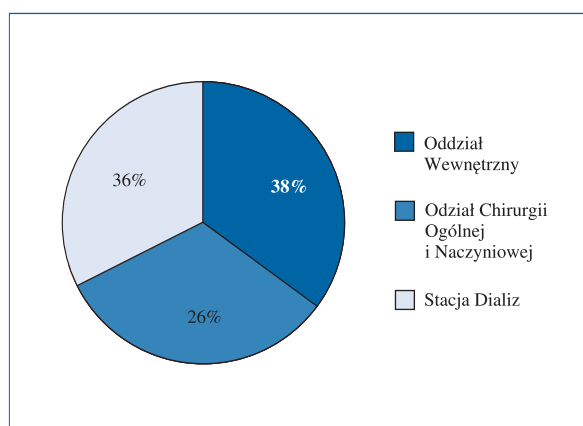
Ze względu na wagę znajomości aktualnych norm glikemii, ze szczególną dokładnością zbadano wiedzę pielęgniarek na temat poziomu glukozy we krwi na czczo u pacjentów chorych na cukrzycę.

Spośród ogółu badanych 50 osób (83%) udzieliło prawidłowej odpowiedzi na to pytanie.

Najwięcej poprawnych odpowiedzi udzieliły pielęgniarki z Oddziału Wewnętrznego (19 osób), następnie z Oddziału Stacji Dializ (18 osób); 13 pielęgniarek z Oddziału Chirurgii Ogólnej i Naczyniowej zaznaczyło właściwe normy glikemii (ryc. 2).

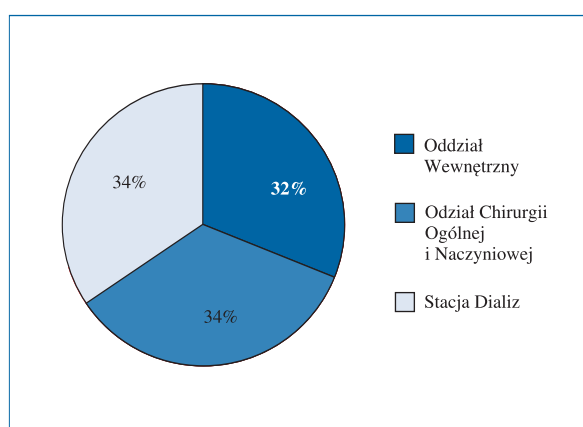
Zapytano również o inny ważny wskaźnik prawidłowego długotrwałego wyrównania poziomu glukozy we krwi — hemoglobinę glikowaną (HbA_{1c}) (ryc. 3). Wyniki uzyskane w tym pytaniu są niezwykle optymistyczne, ponieważ spośród wszystkich ankietowanych tylko 1 pielęgniarka z Oddziału Wewnętrznego nie знаła prawidłowej odpowiedzi.

Każdy pacjent chory na cukrzycę posiada Kartę Identyfikacyjną, która zawiera jego dane personalne oraz informacje dotyczące choroby i pierwszej pomocy w stanie zagrożenia życia. Wydaje się, że pielęgniarki powinny wiedzieć o takim dokumencie, jednak tylko 4 osoby z Oddziału Chirurgicznego potwierdziły znajomość Karty Identyfikacyjnej; 6 pielęgniarek ze Stacji Dializ oraz 12 osób z Oddziału Wewnętrznego (ryc. 4).

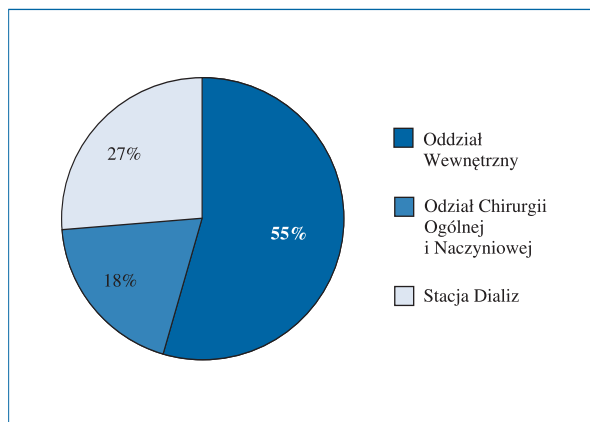
Rycina 2. Wiedza respondentek na temat właściwego poziomu glikemii (n = 50). Źródło: badania własne

Figure 2. The correct knowledge about up to date standard of glycaemic

Rycina 3. Wiedza pielęgniarek na temat wskaźnika długotrwałego wyrównania poziomu glukozy we krwi (n = 59). Źródło: badania własne

Figure 3. The correct knowledge respondents about standard HbA_{1c}

Rycina 4. Wiedza respondentek dotycząca Karty Identyfikacyjnej pacjenta chorego na cukrzycę (n = 22). Źródło: badania własne

Figure 4. The correct knowledge of patients ID and details identification

Jak wynika w przeprowadzonych badaniach, wiedza pielęgniarek na temat cukrzycy jest wystarczająca, ale z racji specyfiki zawodu, powinna być stale uaktualniana. Jest to możliwe dzięki uczestnictwu w szkoleniach. Jednak liczba pielęgniarek aktywnie doksztalających się jest bardzo mała (ryc. 5). Tylko 4 osoby z Oddziału Chirurgicznego deklarowały udział w szkoleniach z zakresu diabetologii, podobnie w Stacji Dializ.

Najlepiej sytuacja przedstawia się na Oddziale Wewnętrznym, gdzie 9 pielęgniarek zgłosiło uczestnictwo w szkoleniach o cukrzycy.

Pod uwagę brane były osoby, które odbyły szkolenia od 2003 roku, czyli w ciągu ostatnich 5 lat.

Dlaczego więc pielęgniarki w tak małym stopniu korzystają z kursów doksztalających?

Odpowiedź na to pytanie przedstawia rycina 6.

Najwięcej pielęgniarek, bo 35 spośród wszystkich badanych, wskazuje na koszty, jakie trzeba ponieść, aby uczestniczyć w kursach.

Aż 1/3 badanych wskazuje małą dostępność szkoleń, które odbywają się najczęściej daleko od ich miejsca zamieszkania, a szkolenia wewnątrzoddziałowe są organizowane w zależności od inicjatywy kadry kierowniczej.

Uczestnictwo w szkoleniach 2 osoby cedują na pielęgniarkę diabetologiczną, natomiast tylko 1 pielęgniarka uważa, że posiada wystarczającą wiedzę na temat cukrzycy. Na uwagę zasługuje fakt, że ta właśnie ankietowana spośród 20 pytań kwestionariuszowych poprawnie zaznaczyła tylko 12, co według przyjętego kryterium wskazuje na niski poziom wiedzy.

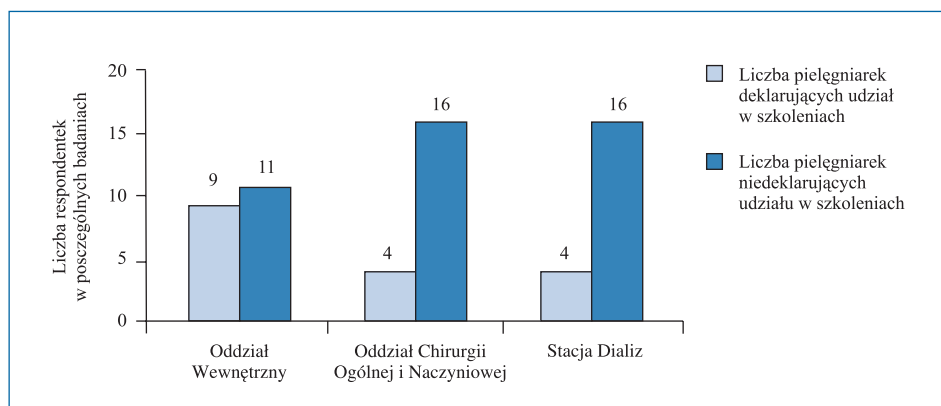
Dyskusja

Pielęgniarka pełni kluczową rolę w zespole terapeutycznym i jest zwykle pierwszym fachowym pracownikiem służby zdrowia, z którym spotyka się chory na cukrzycę.

Rola pielęgniarki w procesie opieki nad chorym jest złożona i obejmuje między innymi naukę samokontroli i promocję zdrowego stylu życia, co zobowiązuje ją do posiadania wiedzy zgodnej z najnowszymi standardami.

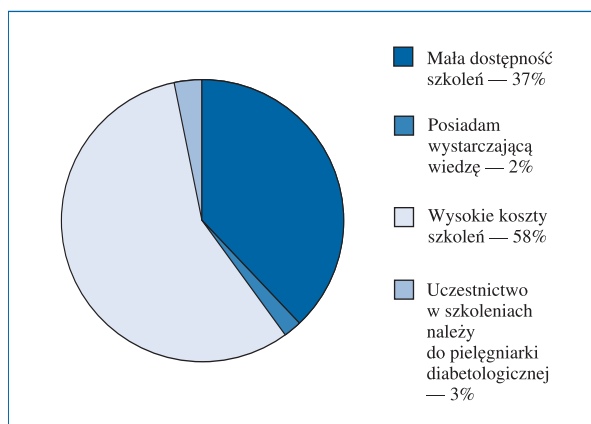
Na podstawie analizy przeprowadzonych badań dotyczących oceny poziomu wiedzy pielęgniarek na temat cukrzycy wykazano, że tylko 20 spośród badanych respondentek posiadało bardzo dobry poziom wiedzy na temat prowadzenia i edukowania chorego na cukrzycę. Poziom wiedzy pozostałych pielęgniarek oceniono dobrze i odpowiednio niżej, co wskazuje na niewystarczające przygotowanie do prowadzenia opieki i edukacji chorych na cukrzycę.

O niewystarczającym poziomie wiedzy donoszą też Berezowska i wsp., które stopień wiedzy pielęgniarek o objawach hipo- i hiperglikemii oraz interpretacji wskaźników kontroli cukrzycy oceniają na poziomie

Rycina 5. Uczestnictwo respondentek w szkoleniach na temat cukrzycy od 2003 roku (n = 60). Źródło: badania własne

Figure 5. The reasons due to the lack of interesting in training about diabetes

Rycina 6. Powody małego zainteresowania pielęgniarek szkoleniami z zakresu diabetologii (n = 60). Źródło: badania własne

Figure 6.

dość dobrym, natomiast stwierdzają niewystarczającą znajomość kluczowych elementów prowadzenia edukacji zdrowotnej u pacjentów diabetologicznych [9].

Podobnie oceniają stan wiedzy diabetologicznej pielęgniarek Drzewoski i wsp., którzy dodatkowo wskazują na konieczność uczestnictwa w fachowo zaplanowanym i prowadzonym kursie diabetologicznym [10].

Konieczność organizowania kursów uzupełniających i rozszerzających wiadomości na temat cukrzycy postulują również Bronisz i wsp., zwracając uwagę na konieczność posiadania dodatkowych kwalifikacji w opiece nad chorymi na cukrzycę [11].

Wyniki badań przedstawione w niniejszej pracy, jak i w pracach innych badaczy, wskazują jednoznacznie na konieczność podnoszenia kwalifikacji zawodowych pielęgniarek, organizowania szkoleń dostosowanych do możliwości średniego personelu medycznego oraz wypracowania ogólnie stosowanego modelu szkolenia diabetologicznego.

Wnioski

Uzyskane wyniki badań pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Bardzo dobry poziom wiedzy na temat cukrzycy posiada 33,3% (20) respondentek.

2. Wiedza ogólna na temat cukrzycy różni się na poszczególnych oddziałach; najszerszą wiedzę posiadają pielęgniarki pracujące na Oddziale Wewnętrznym, następnie na Oddziale Chirurgii Ogólnej i Naczyniowej, natomiast na samym końcu plasują się pielęgniarki Oddziału Stacji Dializ.
3. Znajomość aktualnych wartości glikemii oraz wskaźnika długotrwałego wyrównania poziomu glukozy we krwi jest bardzo dobra w badanej grupie respondentek.
4. Uczestnictwo w szkoleniach z zakresu diabetologii jest bardzo małe głównie ze względu na koszty, które trzeba ponieść oraz z powodu małej dostępności do kursów doształcających.

Piśmiennictwo

1. Szewczyk A., Młynarczuk M., Różycka B. Powstała Polska Federacja Edukacji w Diabetologii. MPiP 2006; 1–2: 28.
2. Szewczyk A. Piątka z wiedzy o cukrzycy. MPiP 2007; 7–8: 26.
3. Piechota W., Piechota W. Badania laboratoryjne w diagnostyce i monitorowaniu leczenia cukrzycy. Roche, Warszawa 2006.
4. Krzemińska S., Edukacja chorego na cukrzycę. MPiP 2006; 1–2: 31.
5. Szewczyk A. Kursy dla pielęgniarek diabetologicznych. MPiP 2006; 4: 18.
6. Kózka M., Wrońska I. Europejskie kształcenie pielęgniarek. W: Wrońska I., Krajewska-Kułak E. (red.). Wybrane zagadnienia z pielęgniarstwa europejskiego. Czelej, Lublin 2007; 99–113.
7. Tubisz S. Uniwersytecki słownik języka polskiego. PWN, Warszawa 2003; tom 3: 96.
8. Pacuszka M., Zadania pielęgniarek diabetologicznych; II Ogólnopolska Konferencja PFED. MPiP 2007; 1–2: 45.
9. Berezowska E., Kunecka D., Drozd-Dąbrowska M., Pastucha E. Ocena poziomu wiedzy pielęgniarek na temat cukrzycy. Family Medicine & Primary Care Review 2006; 8, 2: 189–191.
10. Drzewoski J., Cypryk K., Czupryniak L., Ruder J. Kompleksowy model edukacji pielęgniarek w dziedzinie diabetologii jako sposób realizacji wtórnej prewencji cukrzycy. Diabetologia Polska; 2002; 9: 19–22.
11. Bronisz A., Hołojuch E., Sobiś-Żmudzińska M., Pufal M., Junik R., Ocena stopnia wiedzy pielęgniarek przed i po kursie z zakresu diabetologii. Medycyna Metaboliczna. 2005; tom IX; 1: 16–22.
12. Tatoń J. Postępowanie w cukrzycy typu 2 oparte na dowodach. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2002.
13. Campbell I.W., Lebovitz H. Cukrzyca — fakty. Via Medica, Gdańsk 2003.
14. Wyzgał J., Senatorski G. Cukrzyca. W: Pączek L., Mucha K., Foronczewicz B. (red.). Choroby wewnętrzne — podręcznik dla studentów z pielęgniarstwa i położnictwa. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2004.
15. Colwell J.A. Cukrzyca — nowe ujęcie diagnostyki i leczenia. Urban & Partner, Wrocław 2004.